

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

ОБҐРУНТУВАННЯ ПРИНЦИПІВ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЗАПОРУКА ПОБУДОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ

GROUNDS FOR THE PRINCIPLES OF THE STUDENT SELF-GOVERNMENT AS THE SETTING UP OF THE EFFICIENT DEMOCRATIC SYSTEM OF MANAGEMENT BY HIGHER EDUCATION

Стаття присвячена аналізу поняття «принципи студентського самоврядування», обґрунтуванню ефективних принципів функціонування дієвої демократичної системи управління закладом вищої освіти. Розглянуто студентське самоуправління як феномен, що функціонує на основі принципів права і законності, виборності, змінності, гласності, відповідальності, самостійності, ініціативності, активності, чіткої організаційної структури та підзвітності колективу, корисності для кожного вихованця, колективу і суспільства.

Ключові слова: студентське самоврядування, органи студентського самоврядування, принципи студентського самоврядування, заклад вищої освіти, система управління закладом вищої освіти, самовиховання, гласність, відповідальність, активність, демократія.

Стаття посвящена анализу понятия «принципы студенческого самоуправления», обоснованию эффективных принципов функционирования действенной демократической системы управления учреждением высшего образования. Рассмотрено студенческое самоуправление как феномен, функционирующий на основе принципов права и законности, выборности; сменности, гласности, ответственности, самостоятельности,

инициативности, активности, четкой организационной структуры и подотчетности коллективу, полезности для каждого воспитанника, коллектива и общества.

Ключевые слова: студенческое самоуправление, органы студенческого самоуправления, принципы студенческого самоуправления, учреждение высшего образования, система управления учреждением высшего образования, самовоспитание, гласность, ответственность, активность, демократия.

The article is devoted to the analysis of the concept of "principles of student self-government", the justification of effective principles for the functioning of an effective democratic system of managing an institution of higher education. The student government is considered as a phenomenon that functions on the basis of the following principles: law and legality; selectivity; shift work; publicity; responsibility; independence; initiative; activity; clear organizational structure and accountability to the team; usefulness for each pupil, team and society.

Key words: student self-government, student self-government bodies, principles of student self-government, institution of higher education, system of management of institution of higher education, self-education, publicity, responsibility, activity, democracy.

УДК 378.1(477):371.83

Трибулькевич К.Г.,
докт. пед. наук,
професор кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін,
завідувач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Національного університету
кораблебудування
імені адмірала Макарова

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Методологія наукового пошуку вимагає чіткого розгляду всіх елементів досліджуваного явища. Визначальними у функціонуванні феномену є його вихідні положення, а саме принципи.

Б.С. Гершунський трактує методологічний принцип як науково обґрунтовану керівну норму (вказівку) прогностичної діяльності, спрямованої на отримання випереджальної інформації про можливе функціонування відповідних педагогічних об'єктів у заданому прогнозованому періоді з метою оптимізації такого функціонування [2, с. 68–69]. Отже, обґрунтування принципів діяльності студентського самоврядування поглиблює розуміння цього феномену та забезпечує його ефективно функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Для визначення принципів студентського самоврядування доцільно здійснити аналіз наявних у науковій літературі підходів до їх тлумачення.

Так, В.В. Овчинніков в основу розуміння принципів студентського самоврядування покладає соціальне партнерство та визначає такі принципи, як рівність прав сторін у перемовинах і у прийнятті рішень; повноваження представників сторін; добровільність прийняття взаємних зобов'язань у разі укладання колективних угод, домовленостей; обов'язковість виконання домовленостей для всіх сторін; обов'язкова та рівнозначна відповідальність сторін за виконання прийнятих зобов'язань [5, с. 40–41]. Такий підхід відображає основні цінності громадянського суспільства, у якому всі його члени діють на основі права та законності. Висловлене автором бачення є юридичним аспектом діяльності студентського самоврядування, що виконує функцію регулятора взаємин усередині студентського колективу. Проте сутність студентського самоврядування дещо ширша.

А.І. Давидова визначає такі принципи студентського самоврядування: управління та контролю з

боку студентів над усіма сферами життя університету; прийняття рішень загальними зборами студентів; обов'язкового підпорядкування всіх учасників студентського самоврядування рішенням, що були ухвалені на загальних зборах; виборний принцип органів виконавчої влади та можливість їх переобрання [3, с. 15]. Висловлене розуміння базується на основних видах управлінської діяльності – плануванні, обліку і контролі – та відображає світоглядну позицію А.І. Давидової, що ґрунтується на психології управління.

На відміну від А.І. Давидової, Л.П. Шигапова услід за М.І. Рожковим [6] за основу бере проектування та розвиток студентського самоврядування і називає такі його принципи: соціально значущої доміанти в діяльності органів самоврядування; врахування особистих інтересів та індивідуальних відмінностей вихованців; динамічності та варіативності структури органів самоврядування; добровільності та змагальності; інтеграції й диференціації педагогічного керівництва та студентського самоврядування [10, с. 27]. Проте, на відміну від учнівського самоврядування, яке досліджував М.І. Рожков, студентське вимагає більшої автономії та зменшення питомої ваги педагогічного керівництва, зводячи його до рівня педагогічного консультування та навчання лідерським умінням без прямого втручання у самоврядну діяльність. Тому використання доробку М.І. Рожкова вимагає творчого переосмислення та критичної оцінки.

Л.П. Шигапова зауважує, що, визначаючи принципи студентського самоврядування, слід брати до уваги той факт, що громадське виховання втрачає свої позиції та виховні акценти переміщуються у поле самовиховання і самоформування особистості. Проте окремого авторського узагальнення про принципи студентського самоврядування не зустрічаємо.

Натомість обґрунтування студентського самоврядування з використанням принципів самовиховання наявне у докторському дисертаційному дослідженні І.Є. Тимерманіса [7, с. 233], де автор в основу принципів студентського самоврядування покладає організацію розвитку цього феномену та визначає такі його принципи: активного включення до підсистем управління вищим навчальним закладом із набуттям соціальної, юридичної й економічної відповідальності; професійного самовизначення та соціальної компетентності у виборі адекватних способів і методів набуття професійних знань і формування громадянської позиції; самопрограмування як пізнавальної та регулювальної функції поведінки в системі управління вищим навчальним закладом. Дієвість названих принципів, на думку автора, визначається ефективністю процесів самовиховання, самоспостереження, самоосвіти, самооцінки, самоорганізації, самоусвідомлення, самоствердження, самостимуляції, соціального самопочуття.

Дослідження Г.В. Гарбузової [1] вирізняється цілісним баченням явища студентського самоврядування та його принципів. Так, автор акцентує увагу на особистісно орієнтованому та системному підході у побудові діяльності студентського самоврядування; вказує на необхідність кількісного та якісного співвіднесення різних органів студентського самоврядування в кожному регіоні й освітньому закладі.

Метою статті є визначення підходу до обґрунтування принципів студентського самоврядування, розгляд поняття «принципи студентського самоврядування», визначення ефективних принципів функціонування дієвої демократичної системи управління закладом вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. За всієї багатоманітності названих підходів більш дієвим є соціально-педагогічний підхід, якого дотримуються В.І. Бочкарьов, Ю.П. Кращенко, В.І. Лозова, В.М. Мокляк. Такий підхід покладено і в основу Положення про студентське самоврядування (01 березня 2012 р.) [4, с. 6–7], де визначено принципи добровільності, колегіальності, законності та відкритості; рівноправної та вирішальної участі осіб, котрі навчаються, в студентському самоврядуванні; активності, самодіяльності та творчої ініціативи; виборності та періодичної змінюваності органів і посад, варіативності і динамічності структури органів студентського самоврядування; систематичної звітності органів самоврядування перед колективом; відкритості та публічності; демократизму; гуманізації та встановлення суб'єкт-суб'єктних партнерських відносин між адміністрацією та студентським самоврядуванням, між професорсько-викладацьким і студентським колективами; орієнтації студентського самоврядування на захист прав та інтересів осіб, які навчаються, якісню освіту, виховання лідерських та організаційних якостей, соціальної активності, громадянсько-патріотичної свідомості майбутніх фахівців (студентське самоврядування має розглядатися як один із компонентів виховної діяльності та молодіжної політики); різноманітності форм студентського самоврядування на всіх рівнях; взаємодії всіх органів студентського самоврядування разом із чітким розмежуванням їхніх функцій; соціально значущої доміанти в діяльності студентського самоврядування; урахування індивідуальних інтересів та особливостей осіб, котрі навчаються; інтеграції та диференціації педагогічного керівництва і студентського самоврядування.

Здійснений аналіз засвідчив: дослідники, визначаючи принципи студентського самоврядування, акцентують увагу на юридичній стороні взаємодії членів студентського самоврядування, що виражається у соціальному партнерстві [5], на основах управлінської діяльності [3], цілепокла-

дання та розвитку студентського самоврядування [7; 10], поєднують основні вимоги до організації управлінської діяльності з ціннісним підходом [1], визначають принципи студентського самоврядування на соціально-педагогічних засадах.

У дослідженні виходимо з того, що найбільш ефективні умови гуманістичної життєдіяльності можна створити, застосовуючи принцип демократизації студентського життя, коли людина створює, споживає цінності, саморозвивається як особистість, піднімається на вищий рівень свободи, реалізуючи свої політичні права [9, с. 11]. Демократизація є необхідною передумовою розвитку особистості, здатної приймати рішення, висувати перед собою особистісно цінні та соціально значущі цілі й впроваджувати їх, виявляючи достатній рівень активності. Виховання таких особистостей є вимогою часу і запорукою побудови демократичної держави.

Діяльність у структурі студентського самоврядування призводить до наповнення смыслом життя, стимулює постановку життєвих цілей, формує почуття єдності з однолітками. Все це спричиняє виховання ціннісного ставлення до себе та інших людей. Студентське самоврядування розуміємо як феномен, що діє на основі принципів права і законності, виборності, змінності, гласності, відповідальності, самостійності, ініціативності, активності, чіткої організаційної структури та підзвітності колективу, корисності для кожного вихованця, колективу і суспільства, відповідно до цінностей демократії та гуманізму.

Виборність забезпечує висунення кандидатури лідера на основі громадської думки, власної ініціативи та позитивних характеристик. Змінність дає можливість багатьом студентам пройти школу керівника і виконавця, попереджає неадекватне завищення самооцінки. Гласність забезпечує відкритість управління для всіх членів колективу. Відповідальність, самостійність, ініціативність, активність сприяють розвитку особистості, здатної до самовдосконалення та самореалізації. Право і законність гарантує збереження прав кожного й виховання їх громадянськості. Чітка організаційна структура і підзвітність формує вміння взаємодіяти з соціумом і бути дисциплінованими.

Поєднання цих принципів забезпечує злагоджену діяльність органів студентського самоврядування як групи однодумців, у якій кожен – індивідуальність.

Висновки. З'ясовано, що за всієї різноманітності розглянутих підходів більш дієвим в організації ефективної демократичної системи управління закладом вищої освіти є соціально-педагогічний підхід. Визначено принципи студентського самоврядування: демократії, права і законності, виборності, змінності, гласності, відповідальності, самостійності, ініціативності, активності, чіткої організаційної структури та підзвітності колективу, корисності для кожного вихованця, колективу і суспільства, відповідно до цінностей демократії та гуманізму.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гарбузова Г.В. Студенческое самоуправление как средство формирования профессиональной идентичности будущих специалистов : дисс. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Ярославль, 2009. 186 с.
2. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций). Москва : Совершенство, 1998. 608 с.
3. Давыдова А.И. Студенческое самоуправление как средство повышения качества подготовки специалистов в системе среднего профессионального образования : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Ульяновск, 2009. 280 с.
4. Лист Міністерства освіти і науки, молоді і спорту від 08 грудня 2011 р. № 1/9-870 «Про обговорення проекту Концепції розвитку студентського самоврядування в Україні». *Osvita.ua*. URL: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/25710/.
5. Овчинников В.В. Студенческое самоуправление в России: социологический анализ : дисс. ... канд. социол. наук : 22.00.04. Москва, 2007. 132 с.
6. Рожков М.И. Развитие самоуправления в детских коллективах : учебное-методическое пособие. Москва : Гум. изд. центр «ВЛАДОС», 2002. 160 с.
7. Тимерманис И.Е. Студенческое самоуправление как ресурс общественного развития : дисс. ... докт. социол. наук : 22.00.08. Санкт-Петербург, 2006. 249 с.
8. Трибулькевич К.Г. Развитие студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України (1917–2010 рр.) : монографія. Одеса : Купрієнко СВ, 2016. 454 с.
9. Чорна К. Національна ідея як фактор становлення патріотизму у дітей та молоді. *Шлях освіти*. 2008. № 3. С. 5–11.
10. Шигапова Л.П. Формирование лидерских качеств студентов вуза в деятельности органов самоуправления : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Казань, 2008. 226 с.